

Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport

Een inventarisatie van bondsbeleid en ervaren aandachtspunten

Factsheet 2020/2

Mercede van Voorthuizen & Agnes Elling

“Er is meer beleidsaandacht op bondsniveau, maar nog een wereld te winnen bij de clubs.”

Inleiding

Sinds het rapport van de commissie De Vries eind 2017 uitkwam, is er binnen NOC*NSF veel veranderd in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag (hierna SGG), wat verwijst naar een breed scala aan ongewenst gedrag van seksuele intimidatie tot misbruik.¹ Een belangrijke vernieuwing is de oprichting van het Centrum Veilige Sport Nederland voor vragen, meldingen, ondersteuning en informatie over grensoverschrijdend gedrag en andere integriteitsonderwerpen. Ministeriële beleidsaandacht voor SGG is deels zelfstandig en deels ingebed in bredere beleidsprogramma's zoals *Naar een Veiliger Sportklimaat* (2011-2018) en in de deelakkoorden 'Positieve sportcultuur' (2018-2021) en 'Topsport die inspireert' (2019-2022) van het *Nationaal Sportakkoord: Sport verenigt Nederland*. Binnen de geformuleerde ambities is niettemin weinig expliciete aandacht voor SGG.

Vanuit de voortdurende actualiteit van de SGG problematiek in de samenleving als geheel en binnen de (top)sport, is een inventarisatie van de huidige stand van zaken betreffende de actieve aanpak van SGG door sportbonden wenselijk. Welke maatregelen zijn geïmplementeerd? Wat gaat goed en waar liggen eventuele knelpunten, behoeften en aanknopingspunten voor verbeteringen? Dit factsheet is een rapportage van gesprekken over SGG met beleidsmatig verantwoordelijken en/of uitvoerend betrokkenen van dertien olympische sportbonden.²

Bestuurlijke verankering

Sportbonden zijn op hun eigen manier bezig met de aanpak van SGG. De een wel beduidend meer dan de ander. Dit heeft zowel te maken met het belang dat een sportbond hieraan hecht, als met de tijd en middelen die sportbonden tot hun beschikking hebben. De wijze waarop de aanpak van SGG beleidsmatig en bestuurlijk is verankerd, verschilt sterk per bond. Sommige bondsbesturen zijn actief en doorlopend betrokken, anderen hoeven alleen verantwoording over de werkzaamheden en vorderingen af te leggen.

“Tijdens elke bestuursvergadering wordt er minstens één casus van seksueel grensoverschrijdend gedrag besproken.”

“Het bestuur staat wel achter ons. Anders kunnen we dit beleid ook helemaal niet voeren. We houden ze wel op de hoogte, maar ze zijn daar inhoudelijk niet heel actief in betrokken.”

Verenigingsondersteuning

Sportbonden zijn over het algemeen informierend en stimulerend naar verenigingen toe, maar dwingen niets af. Ze sturen maandelijks nieuwsbrieven naar verenigingsbestuurders, organiseren jaarlijks bijeenkomsten en geven advies aan verenigingen om een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) en een vertrouwenscontactpersoon (VCP) te regelen. Door continu over SGG te communiceren, hopen sportbonden dat het thema bij verenigingen onder de aandacht blijft.

“We proberen via continue communicatie het thema op de agenda te houden.”

Het is echter afhankelijk van de verenigingsbestuurders of deze informatie bij de rest van de vereniging terecht komt. Veel bonden hebben daar geen goed zicht op en stellen daar vraagtekens bij, omdat andere zaken binnen een vereniging veelal prioriteit krijgen. Voor een gedegen aanpak van SGG dienen verschillende partijen binnen een vereniging actief te worden betrokken: bestuurders, coaches, trainers, ouders, vrijwilligers en sporters.

“We proberen er toch met enige mate van frequentie in de nieuwsbrief aandacht aan te besteden, wetende dat de nieuwsbrief lang niet door iedereen gelezen wordt.”

“Als bestuur heb je verantwoordelijkheid om alles in het werk te stellen om welke vorm van grensoverschrijdend gedrag dan ook te voorkomen. En als je dat niet doet, dat je daarop aangesproken kunt worden. En dat besef is er denk ik nog vrij weinig.”

Sportbonden zijn vaak nog zoekende hoe ze verenigingen het beste kunnen ondersteunen in het voorzien van informatie over en het tegengaan van SGG.

“Als je in contact bent met verenigingen dan is het nog steeds wel een onderwerp dat ver van hun bed lijkt.”

Binnen zes van de dertien geïnterviewde sportbonden zijn accountmanagers actief die bij verenigingen langsgaan om hen te informeren over en assisteren bij het ontwikkelen van beleid ten aanzien van SGG. Het ontbreekt meestal aan capaciteit om alle verenigingen te woord te staan. De sportbonden zonder accountmanagers verwachten wel dat actief contact met verenigingen noodzakelijk is voor een goede (beleidsmatige) borging van de aanpak van SGG.

Preventieve maatregelen

Voor veel sportbonden lijkt het tij inmiddels wel gekeerd en ligt de focus niet langer op incidentenbeleid: handelen als er sprake is van een concrete casus. Inmiddels zijn er al diverse preventieve maatregelen genomen. Wel kost het implementeren van dergelijke preventieve maatregelen veel tijd en inzet, en zien verenigingen nog niet altijd het nut ervan.

Verklaring Omtrent Gedrag

De meeste sportbonden vinden dat ze het goede voorbeeld moeten geven aan hun verenigingen en hanteren bijvoorbeeld een VOG beleid. Wie binnen de organisatie een VOG moet overhandigen, verschilt per sportbond evenals de termijn waarop de geldigheid van een VOG verstrijkt. Deze termijn ligt veelal tussen de één en vijf jaar.

Sportbonden stimuleren verenigingen slechts in beperkte mate om naast het gebruik van de gratis VOG-regeling ook referenties op te vragen. Vaak merken ze dat clubs hierin erg terughoudend zijn en willen ze verenigingen niet te veel belasten. De breedtesport blijft afhankelijk van een groot aantal vrijwilligers die veelal schaars zijn. Niettemin stellen vijf van de dertien geïnterviewde sportbonden dat zij het vragen van referenties erg belangrijk vinden en actief stimuleren.

Vertrouwenscontactpersoon

Op één sportbond na hebben alle bevroegde sportbonden minimaal één VCP. Een aantal kiest bewust voor de aanstelling van meerdere VCP's, bijvoorbeeld zowel een man als een vrouw. Een VCP is voor iedereen binnen de sport het eerste aanspreekpunt bij incidenten en denkt mee over preventieve maatregelen.

Naast deze VCP's per bond is er een breed landelijk netwerk van vertrouwenspersonen sport, die een inhoudelijk adviserende rol hebben bij specifieke meldingen van SGG.

Volgens de respondenten zijn de VCP's van de sportbonden over het algemeen wel bij de verenigingen bekend. Sommige VCP's bespreken binnengekomen meldingen met hun directeur, zodat de directeur op de hoogte is van actuele misstanden.

Sportbonden stimuleren hun verenigingen een eigen VCP aan te stellen. Verenigingen zijn hierin terughoudend, omdat de opleiding tot VCP geld kost. De verenigingen die geen eigen VCP hebben, worden aangeraden om de VCP van de sportbond te vermelden. Maar voor verenigingen hebben dergelijke SGG maatregelen lang niet altijd prioriteit.

“Vaak weten clubs niet het onderscheid tussen een vertrouwenspersoon en een vertrouwenscontactpersoon.”

Acht van de dertien geïnterviewde sportbonden houden het aantal verenigingen met een vertrouwenscontactpersoon bij in hun systeem. Zo hebben ze ook de mogelijkheid om deze vertrouwenscontactpersonen van nuttige informatie te voorzien.

Campagnes

Naast gebruik van de instrumenten die door het Centrum Veilige Sport zijn ontwikkeld, is een aantal sportbonden in het verleden een eigen campagne gestart. Allemaal ten behoeve van een veilig sportklimaat waar SGG een onderdeel van is. De invoering van gedragscodes is een centraal onderdeel van dergelijke campagnes. Andere elementen zijn: een keurmerk om verenigingen aan te zetten tot de ontwikkeling van beleid, een vloersticker of bordje bij de ingang om een veilig sportklimaat binnen

verenigingen te stimuleren, een posteractie om vertrouwenscontactpersonen binnen verenigingen zichtbaar te maken of een actiekalender om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen.

Opleidingen

Sinds de aandacht voor SGG is toegenomen, hebben de meeste sportbonden hun trainersopleidingen en/of bijscholing herzien. In de meeste gevallen is het onderwerp SGG aan de opleiding toegevoegd, maar deze (online) modules zijn niet bij alle sportbonden verplicht.

Meldingen

Enkele (grote) sportbonden kennen een eigen tuchtrechtsysteem. Daarnaast bestaat het Instituut Sportrechtspraak (ISR), dat als centraal tuchtrecht instituut voor de Nederlandse sportbonden meldingen van tuchtrechtelijke overtredingen beoordeelt en waar nodig sanctioneert.

De invoering van de meldplicht, een van de aanbevelingen van commissie De Vries, gaf voor veel sportbonden aanleiding om hun beleid op SGG te herzien. De meldplicht is bij alle sportbonden doorgevoerd en gecommuniceerd naar hun verenigingen. Binnen een enkele sport heeft deze meldplicht ook daadwerkelijk tot meer meldingen geleid.

Vooralsnog zijn niet alle sportbonden even positief over de invoering van de meldplicht. Er bestaan zorgen over het waarborgen van vertrouwelijkheid en kwaliteit van de meldingen en enkele respondenten stellen vragen bij de meldingsbereidheid bij clubs. Ook benoemen veel geïnterviewde sportbonden de bestaande onduidelijkheid in de verschillende routes om melding te doen en uiten de wens om slachtoffers sneller en beter te kunnen helpen.

“Als je een urgente kwestie hebt, word je wel een beetje van het kastje naar de muur gestuurd. Dan ontbreekt het aan regie. Wie heeft nou de regie? Heeft nou Centrum Veilige Sport de regie? Heeft ISR de regie? Heeft de bond de regie? Wie zegt nou dit zijn de stappen en dit gaan we doen?”

“Algemene wens is dat er in de wirwar van loketten nog meer duidelijkheid komt. Waar moet je terecht als sporter als jou iets is overkomen? Moet je nou bij je vereniging

*terecht, bij de bond of bij NOC*NSF? Of nog bij een extern loket? Een van de maatschappelijke meldpunten.”*

Vijf van de geïnterviewde sportbonden bieden de mogelijkheid tot een anonieme melding via het SpeakUp systeem, waarin de berichtgever niet kan worden herleid. De sportbonden die hier geen gebruik van maken, geven aan dat dit komt door een gebrek aan informatie en uitleg. Ze vinden dat ze nooit goed op de hoogte zijn gebracht van de functie ervan en hebben geen uitleg gekregen over hoe SpeakUp werkt en waar de meldingen naartoe gaan.

Afhandeling

Een ander herhaald aangekaart probleem is de communicatie en samenwerking tussen een sportbond, de politie en het openbaar ministerie.

“De relatie tussen de politie, het OM en de bonden. Daar valt nog wel wat te winnen.”

“We werken samen met de zedenrechercheurs van de politie. Maar die samenwerking kan nog wel wat beter.[...] maar ook met het OM.”

Uit ervaring blijkt dat informatie onvoldoende wordt uitgewisseld tussen deze partijen. Waar het slachtoffer de dupe van wordt. Door informatie met elkaar te delen, kan worden voorkomen dat een slachtoffer meerdere keren zijn of haar verhaal moet vertellen. Daarnaast is het voor een accurate rapportage van het aantal meldingen belangrijk dat een melding bij de politie ook wordt gemeld binnen de sport.

Tien van de dertien geïnterviewde sportbonden zijn aangesloten bij het ISR. In enkele gesprekken klinkt kritiek op de berichtgeving van het ISR bij klachtenafhandeling. Volgens de betrokkenen zou dit met meer empathie naar het slachtoffer moeten worden geformuleerd. Vaak zijn de uitspraken te feitelijk, waardoor een sportbond het bericht eerst begrijpelijk moet formuleren alvorens het kan worden doorgezet naar het slachtoffer. Daarnaast is de doorlooptijd lang en wordt in de procedure niet altijd voldoende rekening gehouden met het slachtoffer. Die weet vaak niet wat hij of zij kan verwachten en op welke termijn.

Centrum Veilige Sport

De oprichting van en ondersteuning door het Centrum Veilige Sport wordt door de sportbonden als nuttig ervaren. De VCP's nemen regelmatig contact op met het Centrum Veilige Sport om over een casus te sparren en instrumenten, als het *High 5!* stappenplan, worden naar verenigingen gecommuniceerd.

Het gebruik van een centraal case management systeem levert een aantal voordelen op. Allereerst heeft een sportbond zicht in de meldingen die zijn gedaan bij het Centrum Veilige Sport en andersom. Daarnaast maakt een gedeeld systeem het mogelijk om elkaar bij een melding te ondersteunen.

Wel geven de meeste sportbonden aan behoefte te hebben aan sportspecifieke communicatie. Concrete formats moeten de communicatie voor verenigingen naar hun leden vergemakkelijken. Verenigingen lijken voorlichtingsmateriaal serieuzer te nemen wanneer de focus op hun eigen sport ligt.

“Clubs hebben gewoon behoefte aan hele concrete handvatten”. Een gedragscode waar een trainer zijn handtekening onder moet zetten. Een manier om ze te helpen om een VOG aan te vragen. Of een stappenplan hoe te handelen bij een geval van. Dat zijn de dingen waar we clubs verreweg het meest mee helpen.”

“Ik zou wel heel graag willen dat [instrumenten] ook sportspecifiek gemaakt kunnen worden. Je ziet gewoon dat als het sportspecifiek is, dat mensen beter lezen dan als het generiek is. Dus is het heel goed om een communicatiecampagne te ontwikkelen, maar dan moeten de tools wel sportspecifiek gemaakt kunnen worden.”

Een enkele sportbond heeft de middelen om zelf sportspecifiek materiaal te ontwikkelen. De andere sportbonden zijn van mening dat deze taak (deels) bij het Centrum Veilige Sport ligt. Omdat er al zo veel extra maatschappelijke taken bij de sportbonden zijn komen te liggen die voor bonden steeds lastiger zijn alleen op te brengen.

Conclusie en aanbevelingen

De meeste grote sportbonden voeren inmiddels actief beleid op het gebied van SGG en hebben ook diverse stappen gezet, zowel op het vlak van preventie als meldingsprocedures. Het blijft voor vrijwel alle bonden wel lastig om SGG-beleid bij verenigingen te agenderen en hen aan te zetten tot actie. Bonden communiceren relevante informatie en instrumenten naar verenigingen, maar hebben onvoldoende zicht op de verdere verspreiding van informatie, borging en uitvoering van beleid en maatregelen. Op basis van de belangrijkste genoemde knelpunten, kunnen de volgende aanbevelingen worden geformuleerd:

- Verbeter de rolverdeling tussen de diverse betrokken organisaties bij de melding en afhandeling van SGG-incidenten
- Verbeter de begeleiding van en communicatie naar slachtoffers van SGG bij melding en afhandeling van incidenten
- Evalueer in hoeverre bestaande instrumenten gebruikt worden bij sportverenigingen en in hoeverre verenigingen behoefte hebben aan aangepaste dan wel aanvullende sportspecifieke materialen om SGG-beleid (zowel preventief als sancionerend) beter te borgen.

¹ Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag vallen alle vormen van seksuele toenadering of gedrag - zowel opzettelijk als niet opzettelijk en inclusief (non)verbale uitingen - die door de persoon in kwestie als ongewenst of gedwongen worden ervaren en/of plaatsvinden binnen ongelijke machtsverhoudingen (o.a. volwassene-kind).

² Voor het tot stand komen van dit factsheet zijn aanvankelijk de tien grootste olympische sportbonden benaderd voor een gesprek met de beleidsvertegenwoordiger seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of de vertrouwenscontactpersoon van de bond. Uiteindelijk is in het najaar van 2019 met vertegenwoordigers van de volgende dertien bonden gesproken: KNVB, KNLTB, NGF, KNGU, KNHB, KNZB, Atletiekunie, Nevobo, Watersportverbond, Nederlandse Ski Vereniging, JBN, KNSB en KNWU.